

RECONQUISTA

Miquel Bulnes

RECONQUISTA

2018 Prometheus Amsterdam

© 2018 Miquel Ekkelenkamp Bulnes
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Omslagbeeld El Juramento De Alvar Fañez De Minaya Siglo Xi, 1847, Perez
Villaamil, Genaro/Scala, Florence
Foto auteur Sacha de Boer
Zetwerk Mat-Zet bv, Soest
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3555 3

VOORAF

))

Wij leven in het jaar vierhonderdvierenzeventig
sinds de Profeet naar Medina emigreerde

Het machtige kalifaat van Cordoba is na decennia van burgeroorlog uit elkaar gevallen in stadstaten of *taifa's*. In sommige heersen Berbers, in sommige Arabieren, in sommige de nazaten van Slavische en Frankische huursoldaten. Sevilla, waar koning al-Mutamid van de Banu Abbad heerst, is de grootste en machtigste taifa. Samen met zijn zoons regeert de koning over een gebied dat zich uitstrekt over de gehele breedte van het Iberisch Schiereiland. Oorlogen hebben Sevilla echter militair en financieel uitgeput en hebben al-Mutamids functionarissen tot wanhoop gedreven, in het bijzonder zij die verantwoordelijk zijn voor de belastinginning. Feitelijk is het onhaalbaar geworden de steeds hogere *paria's* of beschermingsgelden die koning Alfonso van León-Castilië eist nog langer op te brengen. Daarnaast wordt de machtspositie van de Banu Abbad bedreigd door fanatieke Schriftgeleerden die hun extravagante levensstijl veroordelen, die elke vorm van belastingheffing zondig verklaren en die in hun preken de Sevillanen tegen hen opzetten.

Intussen heeft zich in Afrika een nieuwe machtsfactor opgeworpen: het rijk van de Almoraviden. Deze stam van fundamentalistische Berbers is in een veroveringstocht opgetrokken vanaf de westelijke Sahara en staat inmiddels in de Maghreb aan de kusten van de Middellandse Zee.

))

Wij leven in het jaar duizendtweeëntachtig
sinds de geboorte van onze Heer

13

Alfonso VI, koning van León-Castilië en Galicië, heeft het versnipperde rijk van zijn vader weer bijeengebracht. De troon verkreeg hij nadat zijn oudere broer Sancho was vermoord – kwade tongen beweren in opdracht van hun zuster Urraca – en nadat hij zijn jongere broer García had verraden en gevangengezet. De legers van León-Castilië domineren twee derde van het Iberisch Schiereiland en dwingen de Andalusi-sche taifa's tot de betaling van paria's. De macht van Alfonso leunt op twee pilaren: de soldaten die zijn magnaten leveren voor zijn militaire campagnes, en de benedictijner orde van Cluny, die een groot deel van de administratie van het rijk op zich neemt en die medieert in zijn betrekkingen met de Heilige Stoel. Zo nauw zijn de banden van het koningshuis met de orde, dat Alfonso getrouwd is met Constanza van Bourgondië, het nichtje van abt Hugo van Cluny.

Rust vindt Alfonso nooit. Om zijn legers te onderhouden en zich van de trouw van zijn magnaten te verzekeren is hij volledig afhankelijk geraakt van de inning van de paria's, maar deze betalingen verlopen steeds moeizamer en eisen toenemend machtsvertoon van de vorst. Zorgwekkend is ook dat hij op tweeënveertigjarige leeftijd slechts één wettig kind heeft: prinses Urraca, een meisje van net een jaar oud.

RECONQUISTA

Mijn oog bevrijdt wat de bladzijde gevangenhoudt

Het wit het wit

Het zwart het zwart

– Ibn Ammar

PROLOG

Anno Domini MLXXXII

Nabij Burgos

Het uitgestrekte niets van Castilië, waarin plotseling een wachttoren of een vesting uitsteekt, als een eiland in zee. Een kasteel, een ommuurd dorp, soms niet meer dan een versterkte kerk op een heuvel of tegen een rots. Bakens in de leegte van het onvruchtbare en vijandige land. Ze zijn de geruststelling voor de reiziger – hij is niet verdwaald.

19

In de verte scheren veertien ruiters als zwaluwen over de vlakte. Ze zweven. Hun blikken reiken naar de horizon, hun paarden galopperen één ritme. De ogen half dichtgeknepen in de wind zoeken ze hun weg over de vlakte. Onder hun bruine mantels steekt het geharde leer van hun harnassen uit, ronde houten schilden hangen over hun rug, dekens en proviand zijn vastgeknoopt achter het zadel.

Eloy is de derde in de stoet. Zijn schild en lans trekken aan zijn schouders in de tegenwind, zijn zwaard rammelt in de schede. De zwarte hengst die hij berijdt behoort zijn schoonvader toe. Aitur heet het dier. Het is een berberpaard van twaalf jaar oud, ervaren en gewend aan het slagveld. Hij steigert niet bij geschreeuw en wapengekletter, maar stort zich recht op de vijand, vertrapt hem onder zijn hoeven, aldus is de jonge Castiliaan verzekerd. Eloy is afgelopen zomer zestien jaar geworden en dit is de eerste lente dat hij uitrijdt om zich te voegen in het leger van Alfonso, koning van León-Castilië. De jongen droomt van grootse veldslagen, van eer, van heldendom. Ze zullen de orde handhaven in het koninkrijk. Ze zullen de Andalusiërs, Navarrezes, Leonezen, Galiciërs en Basken in het gareel houden. In het noordoosten zullen ze hongerige Aragonezen en Franken weren. Ze zullen de kusten schutten tegen invasies van de Noormannen. Ze zullen overal zijn waar God en hun koning een beroep op hen doen. Eloy moet moedig zijn, en krijgshaftig en standvastig. Er zal trouw van hem worden gevraagd, en dienstbaarheid en opoffering. Want

vanuit alle windrichtingen blaast het onheil en vanachter elke steen loert het gevaar.

Deze wereld bestaat uit vijanden.

20

Ridder Ordoño maakt een scherpe wending rechtsaf langs een beek en dertien ruiters volgen. Ordoño kent de weg het best. Hij is de meest ervaren soldaat, hun aanvoerder. Dit is het elfde jaar op rij dat hij dient. Hij heeft voor koning Fernando strijd geleverd tegen de Andalusiërs, de Navarrez en de Aragonezen. Toen koning Fernando overleed en het rijk uiteenviel in drieën, heeft hij voor koning Sancho van Castilië gevochten tegen koning Sancho van Navarra en koning Sancho van Aragon. Ook heeft hij gevochten in de veldslagen tegen de broers van Sancho: koning Alfonso van León en koning García van Galicië. De ridders van Castilië zijn de beste en de heldhaftigste; ze versloegen alle andere legers en maakten Sancho koning van alle landen die zijn vader ooit bezat. Maar God besloot dat het Alfonso was die moest heersen en doodde Sancho.

Vroeger diende Eloys vader als ridder te paard in de veldtochten. ‘De Bask’ noemen ze hem in het dorp. Van hem heeft Eloy zijn groene ogen en lichte huid geërfd. Op een dag kwam de Bask uit het noorden naar Aguilar, trouwde met Eloys moeder en ging nooit meer weg. Nu houdt hij vee en bewerkt hij het land. In het voorjaar rijdt hij niet langer uit, anderen hebben zijn plaats ingenomen, Eloy dit jaar voor het eerst. Eloys jongere broers oefenen met houten zwaarden en rijden op ezels, om hem binnenkort te volgen. De mannen uit Aguilar kiezen hiervoor, want anders dan de Galiciërs, de Asturianen en de Leonezen vechten zij voor God en de koning omdat zij dit willen. Castilianen zijn vrije mannen.

Ordoño geeft zijn paard de sporen en het dier stuift weg over het glooiende grasland. Onder zijn hoeven schieten de graspollen opzij; ze plonzen in de beek en doen de watervogels verschrikt opfladderen. Links en rechts wordt Eloy ingehaald door andere ruiters, die hun aanvoerder trachten bij te houden. Hij mag niet achteropraken, het zou een schande zijn als ze op hem moesten wachten. De jongen zet zijn hakken in de zij van zijn paard en slaat hem met de hand tegen het achterwerk. Aitur versnelt zijn galop en Eloy moet zich vastgrijpen om in

het zadel te blijven. De riem van zijn schild schuurt pijnlijk langs zijn nek. Hij kijkt een moment naar de grond, die verworden is tot een flikkerende, groenbruine waas. De jongen wordt er misselijk van en richt zijn blik daarom weer op de ridders voor hem. Eloy dreigt de aansluiting met zijn dorpsgenoten te verliezen en hij geeft Aitur nogmaals de sporen; in elk geval moet hij zijn neef Carmelo kunnen bijhouden. Carmelo heeft een oud, mak en vooral ook lui paard, een grijswitte schimmel die hij veel te zachtvaardig behandelt.

De galopperende ruiters passeren aan de linkerkant een gehucht van lemen hutten en Ordoño wijkt uit om de pas ingezaaide graanvelden niet te vertrappen. De hond van een groep schapen hoedende kinderen rent hun blaffend tegemoet, terwijl de kinderen zelf hun toevlucht zoeken achter een van de hutten. Castilië is een land van oorlog. Het eerste wat je leert is op je hoede te zijn voor vreemdelingen.

Pas mijlen verderop, als het open veld is overgegaan in bos, gunt Ordoño de paarden weer rust – de arme dieren briesen en puffen. De spanning en het krampachtig vasthouden aan zijn zadel hebben Eloy echter nog meer uitgeput dan zijn paard, lijkt het. Zes dagen zijn ze nu onderweg, en het is de eerste keer dat ze zo op de proef zijn gesteld. Hopelijk is het voorlopig ook de laatste.

's Avonds zitten veertig ruiters rond een kampvuur in het open veld. De veertien mannen uit Aguilar hebben zich aangesloten bij een grotere groep Castilianen. Morgen zullen ze gezamenlijk verder rijden om zo mogelijk nog voor het duister Burgos te bereiken. Terwijl de zon ondergaat, beginnen de oudere ridders elkaar af te troeven met verhalen over de campagnes van de voorgaande jaren, over de veldtocht door Galicië, de slag bij Graus, het beleg van Zamora, de verovering van Cordoba. Ze drinken en ze schreeuwen en ze vloeken en ze lachen en ze zuchten, en ze drinken nog meer, tot ze uiteindelijk in slaap vallen. Eloy zit tussen zijn neef Carmelo en Froilán Díaz, de zoon van don Diego, de belangrijkste edele in het dorp. Wanneer Eloy in het najaar terugkeert naar het dorp om zijn eigen verhalen te vertellen zal hij trouwen met Jimena, een dochter van don Diego. Eloy zal land krijgen van zijn moeder en Jimena zal land krijgen van haar vader. Ze zullen varkens, schapen en kippen houden, ze zullen druiven en gerst verbouwen, appelbomen en kersenbomen zullen groeien rond hun huis.

Ordoño laat de grootsprekerij aan zich voorbijgaan. Af en toe neemt

hij een slok wijn uit zijn beker of gooit een tak in het vuur. De ridder vertelt zelden over de veldtochten, maar zijn verhalen staan hem in het gezicht gekerfd: de slag bij Graus is een dik, samengetrokken litteken op zijn kaak, de slag bij Vulpejar loopt van zijn voorhoofd schuin naar zijn rechterjukbeen, doorsnijdt zijn rimpels en maakt dat hij zijn oog moeilijk kan sluiten. Ordoño komt uit een grote familie met weinig en slecht land, en met weinig vee. Hij zal zich blijven aansluiten bij de veldtochten tot hij te oud is, of gewond of dood, of tot een vrouw met land hem wil trouwen – een lelijke vrouw, want Ordoño is behalve arm ook heel lelijk.

22 Carmelo, de zoon van de zuster van Eloys moeder, luistert aandachtig en vol bewondering naar de verhalen van de oudere ruiters. Hij en Eloy hebben samen schapen gehoed, samen fruit geplukt, samen leren paardrijden en samen leren zwaardvechten, en nu zijn ze samen vertrokken op hun eerste veldtocht. Carmelo draagt een koperen kruisje aan een stuk touw om zijn nek. Het kruisje was vroeger van zijn grootvader, die vele veldtochten heeft overleefd. Het is nodig voor vertrouwen en moed, want Carmelo is bang, en hoe goed hij ook zijn best doet het te verbergen, iedereen kan dat zien: aan hoe hij schrikt van geluiden 's nachts, aan hoe hij voortdurend om zich heen kijkt, aan de voorzichtige manier waarop hij oefent in het zwaardgevecht, en aan hoe hij zich nooit ver van de andere ruiters durft te begeven. 'Dat je bang bent is goed,' zei Ordoño tegen hem. 'Het betekent dat je minder idioot bent dan iedereen denkt.' Dat is meteen alles wat hij tegen Carmelo heeft gezegd sinds ze vertrokken uit Aguilar, maar voor Ordoño is dat al best veel.

Met het duister valt de koude in. Eloy staat op en loopt naar zijn paard, dat met een lang touw is vastgebonden aan een boom. De meeste paarden slapen staand, maar Aitur slaapt op zijn zij. Van een afstand lijkt hij vaak dood, je moet van dichtbij kijken om te zien dat hij ademhaalt; de Castiliaan kan er nog steeds van schrikken. Eloy bukt naast de hengst en knoopt voorzichtig de deken los van het zadel. Aitur briest uit zijn neusgaten, maar hij blijft liggen.

De jongen keert terug naar zijn plaats, waar Froilán ineengedoken onder zijn mantel zit en knikkebolt. De zoon van don Diego is een paar jaar ouder dan Eloy. Ze zijn ongeveer even lang, maar Froilán is veel sterker en gespierder. Zijn nek is breed als die van een os en hij vecht met een groot bastaardzwaard. Voor hem is dit de derde veldtocht; hij is mee geweest bij de verovering van Coria, maar tot een gevecht met

de vijanden van León-Castilië is het niet gekomen, dus de littekens moet Froilán nog verdienen. Op een dag zal hij de ridders uit Aguilar aanvoeren zoals zijn vader vroeger deed, maar tot die dag aanbreekt volgen de mannen Ordoño.

De inspanningen van vandaag, de warme gloed van het kampvuur... Hoe graag Eloy de verhalen van de ridders ook wil horen, zijn oogleden worden zwaar en zijn hoofd vult zich met dromen en fantasieën. Nog net voor hij in slaap valt, voelt hij hoe het hoofd van Carmelo op zijn schouder komt te rusten.

In draf naderen de mannen Burgos, de koningsstad van Castilië. Lang voordat ze de poorten hebben bereikt doemt het kasteel voor hen op, zonder twijfel het grootste bouwwerk dat mensenhanden ooit hebben opgericht. Vanaf de heuvel aan de rivier steekt het dreigend uit tussen de bomen en werpt het zijn schaduw over de huizen van de stad. Op de vlakke voor de stadsmuren stijgen de Castiliaanse ruiters af om hun paarden aan de teugel verder te voeren. Hier, aan de oever van de Arlanzón, verzamelt zich het leger van Alfonso. De troepen bestaan vooral uit Castilianen, maar Eloy hoort ook Asturianen, Leonezen en Basken. Er zijn edele ridders, die hun paarden laten verzorgen door schildknapen, en gewone ruiters, die zich nooit ver van hun paarden begeven. De rijke landheren hebben grote tenten, de ingang bewaakt door wachters, hun banieren geplant in de grond; de arme voetsoldaten lopen rond met al hun bezittingen of zitten op hun dekens. Ook vele kooplieden hebben de tocht naar Burgos gemaakt, want waar het leger is, daar is handel. Vanaf hun karren prijzen ze luidkeels hun waren aan: de beste broden, de grootste appels, de mooiste kleden, de warmste dekens. Priesters houden preken en zegenen de soldaten.

De koning en het hof zijn onderweg en zullen binnen enkele dagen aankomen. In afwachting daarvan voegen de mannen uit Aguilar zich bij de ruiters van don Esteban Laraín, de *adalid* die de cavalerie uit de dorpen van Castilië aanvoert: mannen die zich vrijwillig hebben aangesloten bij het leger of die zijn opgeroepen voor de *fonsado*. Het zijn snelle, wendbare ruiters, sommigen met maliënkolders, maar de meesten met slechts de bescherming van een leren harnas of een dik wollen vest.

Terwijl de overige ruiters uitrusten en bier drinken, stuurt Ordoño Carmelo en Eloy weg om voedsel te zoeken in het bos. ‘Vang een everzwijn voor me,’ draagt Froilán hun op. ‘Ik heb honger.’ ‘Vang een hert,’ zegt een andere ruiter uit Aguilar. ‘Vang een beer!’ roept een derde. De mannen lachen – ze bedoelen het aardig en ze zijn ook aardig, in elk geval nu nog wel. Eloys vader heeft al gewaarschuwd: iedereen is vriendelijk zolang er genoeg voedsel is en er nog geen buit wordt verdeeld, maar je leert mensen pas kennen zodra ze iets willen hebben dat jou toebehoort.

Samen lopen de twee neven naar de brug over de Arlanzón. Aan de andere kant is een groot veld waar ze misschien konijnen vinden, of liever nog patrijzen. Eloy heeft een speer en een net bij zich, Carmelo jaagt met pijl-en-boog. Eloys neef is een uitstekende boogschutter, de beste van het dorp. Hij heeft heel goede ogen en een vaste hand, zolang het gevaar ver weg is, want door zijn goede ogen kan hij het gevaar ook des te beter zien en is hij er des te banger voor. ‘Zo laf als een Galiciër,’ zegt Froilán over Carmelo, maar gelukkig nooit in zijn gezicht, of waar Galiciërs bij zijn.

Na de brug lopen ze een halve mijl door, en dan gaan ze het veld in. Langzaam waden ze door het hoge gras, trachtend zo weinig mogelijk geluid te maken om het wild niet te verschrikken. Zolang ze nog met weinigen zijn kunnen ze proberen hun eten te vangen, als straks de koning met de rest van de troepen aankomt en ze op campagne vertrekken, zullen ze het vee en de oogsten van boeren in beslag nemen. De campagnes beginnen altijd in het voorjaar en eindigen in de herfst, zodat er onderweg genoeg eten op de akkers groeit om het leger te voeden.

Eloy blijft stilstaan, houdt zijn adem in, spitst zijn oren en luistert. Luisteren is net zo belangrijk als kijken. Als je genoeg oefent leer je het verschil te onderscheiden tussen het geluid van de verschillende dieren: veldmuizen, merels, mussen, patrijzen, hagedissen – ze klinken allemaal net anders. Op tien voet afstand doet Carmelo hetzelfde. Ze speuren het veld af naar een onregelmatigheid, een beweging die niet verklaard wordt door zwakke wind.

Dan plotseling vliegt er een eend op, schiet weg als een pijl, precies tussen de jongens door. Klapwiekend, kwakend, vluchtend voor zijn leven. Carmelo draait zich om, spant zijn boog, richt, maar laat het toch zitten. Hij is te laat.

‘Waarom zag je hem niet?’ vraagt Eloy plagerig. ‘Met die goede ogen van je, die iedereen wel zou willen hebben?’

Carmelo spuwt in het gras. ‘Ik heb liever jouw geluk dan mijn goede ogen.’

‘Geluk?’

‘Jij hebt zo veel geluk: met een vader die je jong heeft leren zwaard-vechten en met een moeder die land bezit. En je gaat trouwen met Jimena.’ Hij zucht. ‘Met de mooie Jimena. Jij hebt met alles geluk. “Eloy de Gelukkige” zouden ze je moeten noemen.’

‘Stt...’ Eloy drukt twee vingers tegen zijn lippen. Hij heeft een patrijs gezien die in het gras naar zaden pikt. Een dikke, die vast niet zo snel is. Stil loopt Eloy op de vogel af, de speer in de aanslag. Intussen denkt hij na over Carmelo’s woorden. Is het geluk dat hij met Jimena gaat trouwen? Het is toch gewoon wat er gaat gebeuren? Hij kan zich niet eens meer herinneren wanneer het werd besloten.

De patrijs stopt even met pikken en steekt zijn kop omhoog. Eloy blijft roerloos stilstaan.

Is Jimena mooi? Hij dént van wel. Hij vindt het mooi dat ze bijna al haar tanden heeft; alleen linksboven mist ze er een. Een paar kiezen zijn ook weg, maar dat is toch niet goed te zien. Rond haar mondhoecken zitten in de herfst en winter altijd schrale plekken, wat hij minder prettig vindt, maar als hij zijn ogen dichtdoet en zij hem zoent merkt hij er niets van. Ze is het minst magere meisje van het dorp, dat is dan weer goed. Haar moeder is dik van al het paardenvlees dat ze eet, dus Jimena zal ook wel dik willen worden.

De patrijs heeft Eloy zijn achterwerk toegekeerd en zoekt alweer naar zaden op de grond. Eloy doet nog één stap naar voren.

Zou hij zelf Jimena hebben uitgekozen om mee te trouwen? Waarom niet? Wie anders?

Eloy is dichtbij genoeg. Hij beweegt zijn arm iets naar achteren, spant zijn spieren en werpt de speer. Nee, nee, nee, veel te ruw en onbeheerst! Te vroeg laat hij los en hij mist de patrijs volkomen. Het dier schrikt en fladdert weg. Dat komt ook van al dat nadenken. Het is de schuld van Carmelo, die altijd over alles veel te veel praat. Zoals zijn vader Eloy heeft uitgelegd: denken moet je doen vóórdát je een wapen gebruikt, nooit op het moment zelf.

I

26 Eloy schrikt wakker van het lawaai. Hij is in slaap gevallen in de zon. Vlug controleert hij zijn bezittingen: zijn zwaard, zijn lans, zijn schild, zijn schoudertas gevuld met brood en kazen, de beurs met koperstukken, zijn zadel, zijn deken. Gelukkig, alles is er nog.

Het hoorngeschal kondigt de komst aan van Alfonso de Zesde, koning van León-Castilië en Galicië. De poorten van het kasteel van Burgos staan wijd open om hem te verwelkomen. Het hof van Alfonso is niets minder dan een complete stad, een die zich voortbeweegt tussen de uithoeken van het koninkrijk. In het najaar en de winter reist het hof tussen de steden in het noorden, in het voorjaar en de zomer trekt de koning op expeditie daar waar zijn tuchtende hand is vereist. Langzaam marcheert de lange stoet het kamp op, de oevers voorbij: vooraan de vaandeldragers zwaaiend met hun banieren, vervolgens de cavalerie, dan de persoonlijke troepen van de koning – de *schola regis* –, daarachter de hofhouding van de koninklijke familie, edelen, pages en curie. Aansluitend de door paarden voortgetrokken katapulten en stormrammen, en de karossen met schatkisten en voorraden. Als laatsten de voetsoldaten, gewapend met korte zwaarden, bogen, slingers en speren. De koning, de schola en de hofhouding treden het kasteel binnen, de rest van de stoet voegt zich bij het leger op de vlakte. Zo ook de karavaan van kooplieden, bedelaars, geestelijken, artiesten en hoeren die het hof zijn gevolgd.

Eloy, Carmelo en Froilán lopen over de vlakte. Ze kijken toe hoe de nieuwkomers hun kamp opslaan en ruziën om de beste plekken. Het hof komt vanuit de stad Compostella, waar de koning veel Galicische voetsoldaten aan zijn leger heeft toegevoegd. De meesten zien er armoedig en uitgehongerd uit. Ze hebben zwarte gebitten of helemaal geen tanden, vlekkerige huiden en gele ogen. Ze hangen rond, dobbelen of slapen op een deken. Hun taal is te verstaan als ze hem langzaam